

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

52-2

Brno 2011

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 52

Volume 52

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Rutt kay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Olga Lečbychová, Marián Mazuch,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce

Adresa redakce

Adress

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 806/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2011

Náklad 450 kusů

Časopis je na seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2011 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

OLOMOUC (K. Ú. POVEL, OKR. OLOMOUC)

Jeremiášova ulice, p. č. 441/6, 441/3, st. 944. Raný středověk, novověk. Ojedinelý nález. Záchranný výzkum.

Lokalizace: X=1 123 324,61, Y=547 966,63 (S-JTSK). Během záchranného archeologického výzkumu při stavbě bytového domu a přeložky pro plynovod byl v blízkosti objektu k. 501 (blíže viz kapitola Neolit, situace 2) sběrem získán zlomek výduti hrnce zdobený vlnicemi. Nádoba byla vyrobena z keramického těsta s příměsí tuhy a písku a chronologicky ji lze zařadit do průběhu 11.–12. století.

Mezi kumulacemi pravěkých střepů (viz kapitola Neolit, situace 1) byly zjištěny také zlomky novověké glazované keramiky.

Hana Dehnerová, Petr Večeřa

Resumé

Olomouc (Kataster Povel, Bez. Olomouc), Jeremiášova Str., Parzellen Nr. 441/6, 441/3, st. 944. Jungburgwallzeit, Neuzeit. Einzelfund. Rettungsgrabung.

OPAVA (K. Ú. OPAVA-MĚSTO, OKR. OPAVA)

Areál pivovaru (tzv. dolní dvůr), p. č. 117/1, 602. Středověk, novověk. Město. Zjišťovací výzkum.

Zjišťovací archeologický výzkum na dolním pivovarském dvoře byl, stejně jako souběžně realizovaný výzkum na dvoře horním, vyvolán přípravou stavebního projektu Obchodní a společenské centrum Breda & Weinstein. Výzkum provedl Národní památkový ústav v Ostravě (akce č. 85/08) ve spolupráci s Archaiou Olomouc, o. p. s. v říjnu 2008 až únoru 2009, zpracování bylo ukončeno v roce 2010. Poloha zkoumané plochy o rozměrech přibližně 52×12 m byla vybrána s cílem ověřit plošným odkryvem poznatky získané při zjišťovacím sondážním výzkumu, který zde proběhl v souvislosti s předchozím stavebním záměrem obchodního centra Opava – Plaza v roce 2007 (Kováčik, Malík, Zezula 2008).

Dolní pivovarský dvůr se nachází v prostoru, který od středověku až do 19. století tvořil předpolí městské fortifikace. Jedná se o okrajovou část inundačního území řeky Opavy, kterou protékal mlýnský náhon, zásobující vodou v zázemí města několik mlýnů. Mezi nimi i mlýn zvaný Fortenský, který se nacházel ve V sousedství zkoumaného prostoru (obr. 92, 93).

Mladší část souvrství nad nálezy z pozdní doby bronzové a mladší doby římské obsahovala nálezy datované do intervalu 13.–15. století, středověkého stáří bylo i několik zahlučených objektů, většinou oválných či kruhových jam střední velikosti (obr. 94, 95). Patrně až do závěru středověku bylo funkční i zmíněné říční rameno, které mohlo být využito již v tomto období jako zdroj vody pro zmíněné opavské mlýny. Početné doklady využití této části údolní nivy pocházejí z raného novověku, kdy došlo k regulaci původní přirozené vodoteče za použití různých dřevěných prvků, zpevňujících břehy a dno této starší fáze mlýnského náhonu, která byla funkční až do 19. století. V jeho sousedství pak bylo odkryto na pi-

lotech založené základové zdivo písemnými prameny nezachycené hospodářské budovy, zaniklé ještě před mapováním Stablního katastru. S touto stavbou patrně souvisel i mírně zahlučený objekt opatřený výdřevou, na jehož dně se zčásti dochovala i vnitřní dřevěná konstrukce (trámový rošt opatřený dlaby pro svislé spojovací konstrukční prvky, doplněný fošnami tvořícími stěny výdřevy objektu). Nejmladším zkoumaným horizontem pak byly situace spojené s poslední úpravou mlýnského náhonu v roce 1878. V této době došlo k razantní úpravě zdejších terénů a zaniklo koryto starší fáze náhonu. S tím souvisí řada dorovnávkových vrstev, obsahujících velké množství keramického materiálu z 19. století. Zároveň bylo přibližně ve stejné trase vystavěno zděné koryto mlýnského náhonu, které bylo v provozu až do doby poválečných asanací. Závěru 19. století rovněž náleží zdivo domu č. o. 4, č. p. 410, odkryté v S části plochy při Nákladní ulici.

Jindřich Hlas, Martin Moník, Michal Zezula

Literatura

Zezula M., Kováčik P., Malík P. 2008: Opava (k. ú. Opava-město, okr. Opava). *Přehled výzkumů* 49, 426.

Resumé

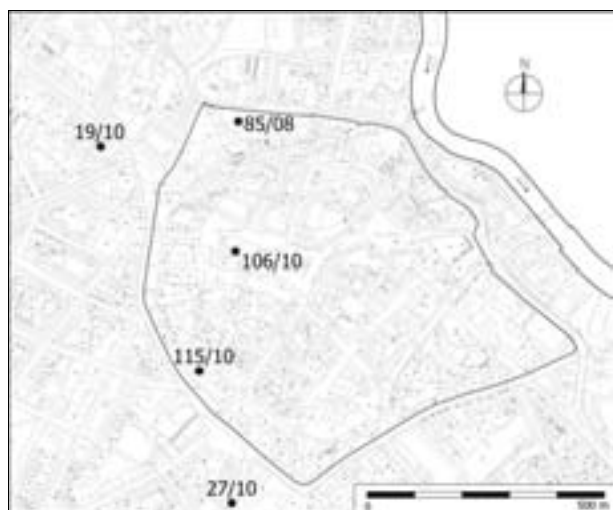
Opava (Kataster Opava - město, Bez. Opava), Areal der Bürgerbräu (Unterhof). Parzelle Nr. 117/1, 602. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Feststellungsgrabung.

OPAVA (K. Ú. OPAVA-MĚSTO, OKR. OPAVA)

Beethovenova ulice 2, č. p. 179, p. č. 209/1, 209/2. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s úpravou nádvoří příslušného k domu č. p. 179 proběhl v listopadu 2010 archeologický dohled, realizovaný archeologickým pracovištěm NPÚ Ostrava. Předmětná plocha se nachází v JZ části jádra města Opavy, v místě někdejšího příkopu městského opevnění (obr. 96).

Dům č. p. 179 je situován v prostoru zrušeného parkánu a jeho výstavba úzce souvisí s urbanistickou proměnou této okrajové části městského jádra v průběhu 30.–40. let 19. století, zohledněnou indikační skicou stabilního katastru z roku 1836 (ZA v Opavě, Stablní katastr slezský, indikační skica, inv. č. 237, sl. 233, karton 51) a dílčími plány JZ části jádra města z let 1837–1847 (ZA v Opavě, KrÚ Opava, inv. č. 199, karton 29). V místě původního městského stavebního dvora (Stadtischer Zimmerhof), jehož poloha byla vymezena průběhem hlavní hradební zdi a ze strany města křivolakou Špitální uličkou (Spittal Gasse), bylo roku 1838 rozhodnuto vytyčit nynější ulice Matiční (Schull Gasse) a Beethovenovu (Neue Spitalgasse, později Klostersgasse). V důsledku tohoto rozhodnutí byl městský stavební dvůr přeložen na Hradecké předměstí a nároží nově vytyčených ulic vymežila ze strany města novostavba kláštera sester řádu německých rytířů v Opavě (výstavba v letech 1841–1842; srov. Šopák 2003, 119–120; Kreuzinger 2002, 92). Současně byl prostor někdejšího parkánu, již dříve zbavený hradebních zdí a částečně zastavěný, uvolněn pro další

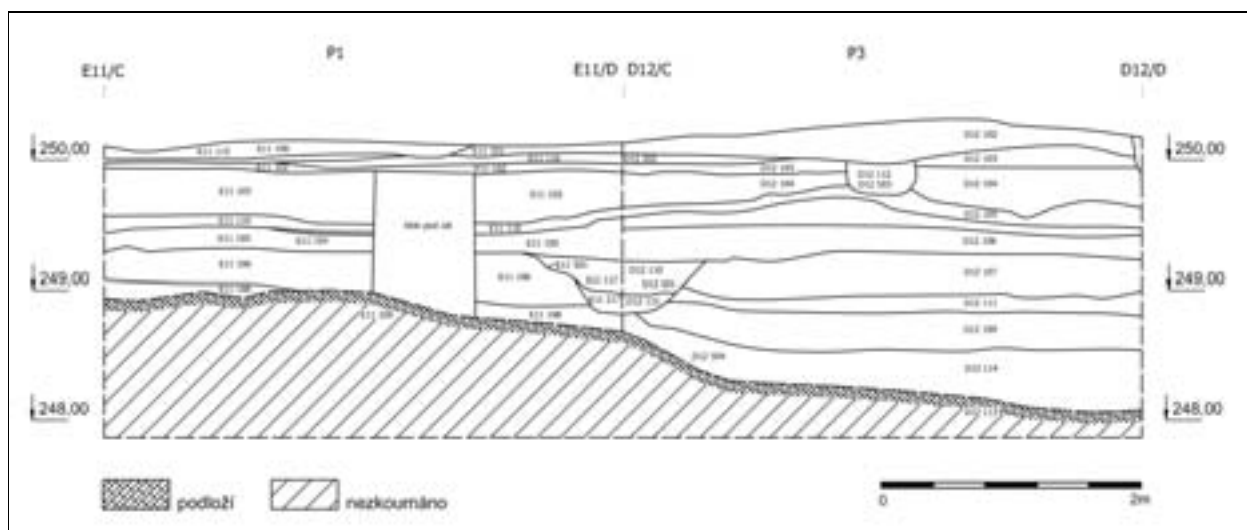
Obr. 92. Opava, areál pivovaru, dolní dvůr. Lokalizace výzkumu v katastrální mapě s vyznačením dalších archeologických akcí realizovaných v Opavě archeologickým pracovištěm NPÚ – ÚOP v Ostravě, které jsou publikovány v tomto svazku.

Abb. 92. *Opava, der untere Bräuhofof. Die Katasterkarte mit der Lokalisierung der Grabung als auch der anderen Grabungen, die durch NPÚ – ÚOP Ostrava realisiert wurden und in diesem Band erwähnt sind.*

Obr. 93. Opava, areál pivovaru, dolní dvůr. Pohled na zkoumanou plochu od jihovýchodu.

Abb. 93. *Opava, der untere Bräuhofof. Südostansicht auf die Grabungsfläche.*

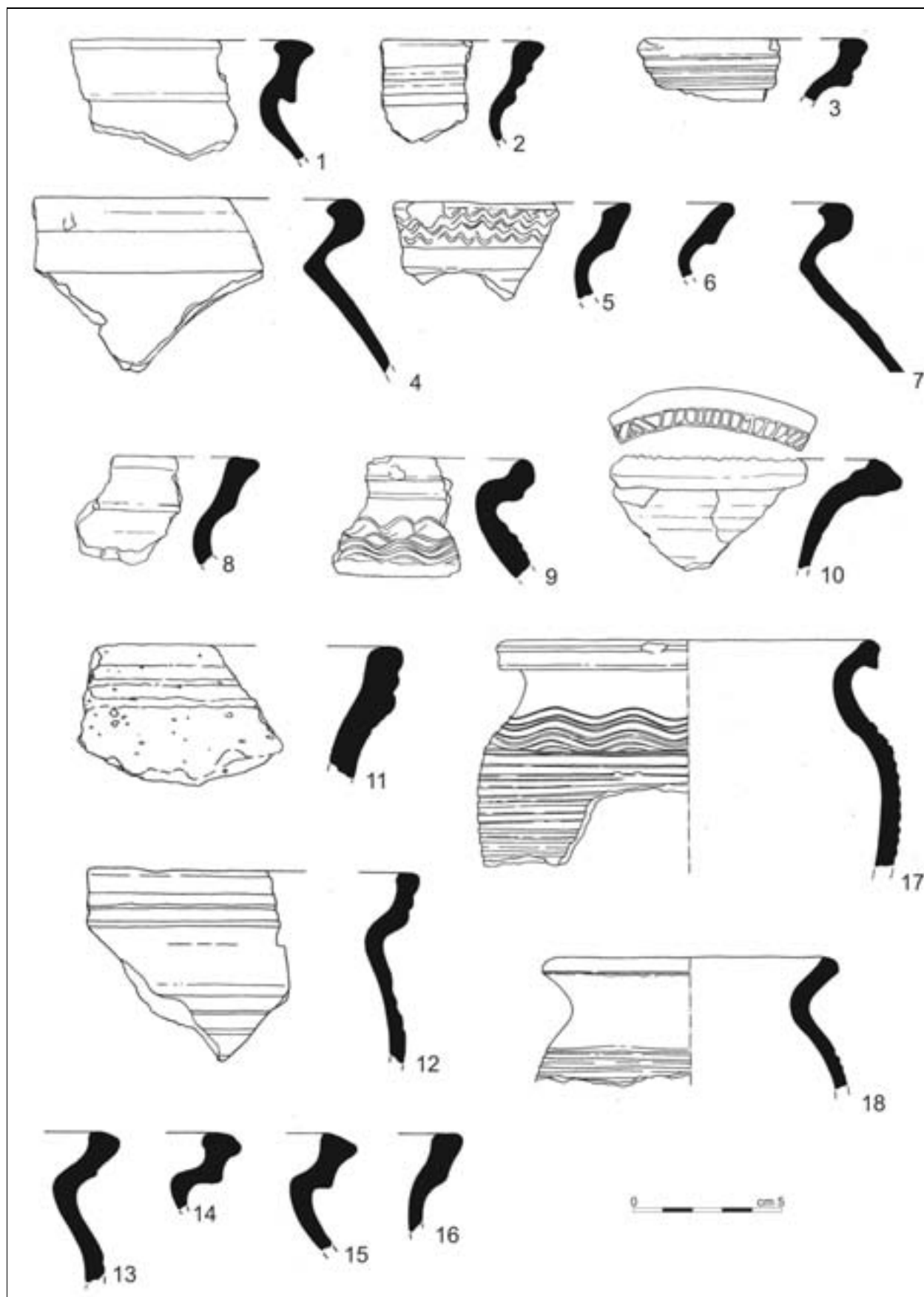
Obr. 94. Opava, areál pivovaru, dolní dvůr. Dokumentované profily čtverců E11 a D12.

Abb. 94. *Opava, der untere Bräuhofof. Die Schnitte in Quadraten E11 und E12.*

výstavbu. Výsledkem byl dnešní objekt č. p. 179 (Kaniová 2005; Strakoš, Halátek, Kaniová, Rosová v tisku; Šopák 2003, 120; Kreuzinger 2002, 127), původně klášterní škola (tzv. triviální, později dívčí škola), vybudovaná po roce 1838, a přiložená ke staršímu objektu městských stájí (Städtische Stallung).

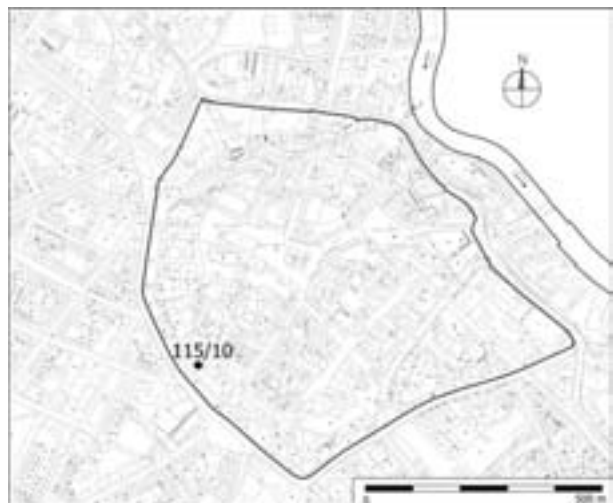
Vzhledem k pozici objektu p. č. 179, bývalé klášterní školy, v někdejší parkánu bylo při zahájení odborného archeologického dohledu v prostoru dvora očekáváno možné zachycení pozůstatků parkánové hradby, popř. hrany městského příkopu. Tento předpoklad se v části sledovaného výkopu pro dešťovou kanalizaci potvrdil, následně došlo k zahájení plošně limitovaného záchranného archeologického výzkumu (obr. 97). Archeologický vý-

zkum se omezil na částečné rozšíření výkopu pro kanalizaci v místě, kde byl zachycen pozůstatek parkánové hradby, vzorkování profilů a jejich dokumentaci. Charakter záchranného archeologického výzkumu (liniový výkop s předem danou úrovní dna) neumožnil výraznější prohloubení dokumentované části výkopu, vedoucí k postizení úrovně terénu v době založení hradební zdi, popř. dosažení její základové spáry. Výsledkem tak bylo půdorysné zachycení snížené koruny zdiva parkánové hradby (s. j. 900) v délce 5,4 m (obr. 98). Jednalo se o nadzemní, oboustranně pečlivě lícované zdivo z lomového kamene na písčitou maltu, obsahující nehašená vápenná jádra. Šířka zdiva činila 1,3 m. Spodní část dokumentovaného souvrství při vnitřní hraně parkánové hradby (s.

Obr. 95. Opava, areál pivovaru, dolní dvůr. Výběr keramických nálezů ze středověké části sedimentovaného souvrství ze čtverců J10 (1–10) a J11 (11–18).

Abb. 95. Opava, der untere Bräuhoof. Die Auswahl keramischer Funde aus mittelalterlichen Sedimente aus Quadraten J10 (1–10) und J11 (11–18).

Obr. 96. Opava, Beethovenova ulice. Digitální katastrální mapa s lokalizací výzkumu.

Abb. 96. Opava, Beethovenova Straße. Lokalisierung der Rettungsgrabung im Katasterplan.

Obr. 97. Opava, Beethovenova ulice. Výřez z digitální katastrální mapy s lokalizací sondy.

Abb. 97. Opava, Beethovenova Straße. Kartierung der Sondage im Katasterplan.

j. 113) lze spojit s násypovými vrstvami parkánu z doby jeho funkční existence. Naproti tomu uloženi s výrazným sklonem k jihu, překrývající sníženou korunu parkánové hradby, jsou pozůstatkem postupného planýrování městského příkopu v průběhu 2. čtvrtiny 19. století. Na základě dochovaných půdorysných plánů a řezů z let 1845 a 1847 lze usuzovat, že k zasypaní předmětného úseku příkopu došlo bezprostředně před polovinou 19. století (SokA v Opavě, AM Opava, inv. č. 1440, karton 182), následně (v letech 1850–1861) byla v daném prostoru zřízena parkově upravená promenáda (srovnej Kreuzinger 2002, 116). Samotná parkánová hradba byla v tomto úseku snesena již dříve, v časovém intervalu 1779–1836, vyjadřujícím na jedné straně komisionální rozhodnutí o zrušení opavské fortifikace, na straně druhé pak vyhotovení indikační skici, kde již parkánová hradba v tomto úseku svého průběhu nefiguruje (srovnej Kolář, Kaniová, Rosová, Zezula 2008, 199, 210).

Stavebním provedením, užitým pojivem a šířkou odpovídá výzkumem zachycené zdivo dříve archeologicky zkoumaným pozůstatkům opavské parkánové hradby (srovnej Kolář, Kaniová, Rosová, Zezula 2008, 204–210, obr. 12, 18, 47, 49). Na základě rozboru písemných a ikonografických pramenů, spolu s výsledky archeologických výzkumů, je možné dobu výstavby parkánové hradby v Opavě klást do období 14./15.–1. pol. 15. století (srovnej Kolář, Kaniová, Rosová, Zezula 2008, 205–206).

František Kolář, Pavla Skalická

Literatura

ZA v Opavě, Stablní katastr slezský, indikační skica, inv. č. 237, sl. 233, karton 51.

ZA v Opavě, KrÚ Opava, inv. č. 199, karton 29.

SokA v Opavě, AM Opava, inv. č. 1440, karton 182.

Kaniová, P. 2005: *Reidentifikace Beethovenova 2 – pasport objektu*. Nepublikovaný rukopis. Uloženo: Archiv dokumentace NPÚ v Ostravě.

Kolář, F., Kaniová, P., Rosová, R., Zezula, M. 2008: Opevnění města Opavy (současný stav výzkumu). In: V. Kolařík, M. Peška, J. Šibíčková (eds.): *Forum urbes medii aevi V.*, Opava, 174–249.

Kreuzinger, E. 2002: *Kronika města Opavy*. Opava.

Strakoš, M., Halátek, D., Kaniová, R., Rosová, R. v tisku: *Průvodce architekturou Opavy*.

Šopák, P. 2003: *Klasicistní architektura Opavy let 1780–1850*. Opava.

Resumé

Opava (Kataster Opava-město, Bez. Opava), Beethovenova Str., Parz. Nr. 209/1, 209/2, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Obr. 98. Opava, Beethovenova ulice. Celkový pohled na dokumentovanou nálezovou situaci (foto F. Kolář).

Abb. 98. Opava, Beethovenova Straße. Gesamtansicht auf die untersuchte Fläche (Foto F. Kolář).